

JANIK:

Baba Zmeda.

I.

si berači in vse beračice, kolikor sem jih kdaj poznal, so imeli precej podobne navade, kadar so prosili po hišah. V svojem obrtu so imeli gotova pravila. Redno vsak se je postavil v kot ob vratih, izmolil svojo molitev, ji dodal še raznih svetih izrekov, potem je pa vdano čakal na dar, neredko zabeljen s trpko zbadljivko.

Čisto drugače kakor drugi prosjaki pa je prihajala po svoj delež tista ženska, ki so jo klicali za »babo Zmedo«.

Takole okrog poldneva, ko smo sedeli pri kosilu, se je kdaj zasenčilo okno. Precej smo vedeli, kaj je. Na oknu smo vselej ugledali lonček, oni okajeni, oškrbljeni in z žico prevezani lonček. Izza okenkega roba pa je pokukal lokavi obraz babe Zmede. Bila je tista njena glava, ovita z volnenim robcem negotove brve, zavezanim nazaj po otroško.

Vselej je sestra Lenka vzela lonček, ga napolnila z jedjo, ki je bila raynokar na mizi, pa ga je zopet postavila na okno.

Iztegnila se je suha, žilasta roka, a lonček je izginil, kakor je prišel. Zmeda ni rekla ne bev ne mev — samo ni je bilo več. In čeprav si gledal skozi okno na vse strani — Zmede ni bilo. Tako nevidno, kakor ona, se ni znal nihče priplaziti in odplaziti.

Prenočišča Zmeda ni nikoli prosila, in nihče ni vedel, kje pravzaprav prenočuje. Le tu in tam so našli vaščani pod kakim kozelcem ali v kaki šupi poležano seno ali steljo. Kdo drugi naj bi se tam valjal ko Zmeda?

Pa odkod to čudno ime: Zmeda? Naj vam povem tisto zgodbo! Uvideli boste, da je ženica dvakrat zaslužila ime, ki ga je nosila.

Spomladi je bilo ob največjem delu, ko kmet vstaja že pred jutranjo zoro, hiti na polje ter orje in prekopava že ob rani uri dehtečo zemljo. In takrat so neke noči skoro vsem kmetom v vasi Podvrbi izginile od plugov votike in zatike, drugo poljsko orodje pa, ki ga v tistih poštenih časih naši ljudje niso tako skrbno zaklepali v shrambe kakor danes, je bilo vsestransko zamenjano med vaščani. Pri vsaki hiši je bilo kaj vzeto, a nekaj prinešeno.

Pa so stali v jutranjem mraku kmetje pred svojimi domovi, se jezili, ugibali in se praskali za ušesi.

In zavpije kmet Vrban preko vrta k sosedu Jerinu: »Hej, Tomaž, se mi zdi, da tudi pri tebi danes ni nekaj v redu, ker tako stopicaš krog vogla.«

»Ni, sosed! Kopat bi šli, pa so mi izginile vse motike, ki sem jih pripravil za delo. Namesto njih sem našel tu kup vil, senenih in gnojnih. Kdo ve, čigave so? Z delom ne bo nič. Ali naj z vilami kopljemo jame za krompir?«

»Kaj šmenta! Tudi meni se je tako zgodilo. Tuje orodje je tu, a moje je izginilo. Orat bi šel, pa ni ne votike ne zatike,« de Vrban.

Že se oglasi tam nekje za skednjem tretji sosed. Jezi se in zmerja hlapca zaradi nereda.

Tako je nastajal na vasi nemir. Godrnjanje in iskanje je vzne-
mirilo tihe domove. Ljudje so izrekli o svojih sosedih pregrde ob-
dolžitve.

K sosedoma Vrbanu in Jerinu je pristopil ves besen tretji. »Ne
jezi se, Oven!« ga tolaži Jerin. »Vsi iščejo, vidim! Gotovo se je zgo-
dilo nocoj v vasi zlikovstvo. Treba je, da se stvar pojasni.« Svojemu
fantu Janžetu, ki je pravkar prilezel ves zaspan po lestvi s svisli, pa
je ukazal: »Steci, Janže, pokličiči sosede, naj pridejo sem k cerkvi!«

Fant je debelo pogledal, toda brez ugovora, kakor je bil vajen, je
takoj izpolnil očetov ukaz. Ni še preteklo četrť ure, so že bili na

mestu vsi kmetje, razburjeni in radovedni. Od zadnjega požara pred 15 leti Podvrba ni bila tako vznemirjena, kakor to lepo pomladno jutro.

Pa nagovori premodri Jerin može vaščane: »Sosedjel! Zdi se mi, da je posegla v Podvrbo hudobna roka, da bi zasejala med nas, mirne vaščane, ostuden prepir in neslogo. Vidim, da se nekateri že nezaupno spogledujete. Čuvajte se prepira zaradi te reči! Poznam vas in vem, da ste pametni in pošteni možje. Tega nespametnega dejanja gotovo ni izvršil nihče izmed vas. Najprej se potrudimo, da spravimo v red orodje in da ne izgubljam zlatega časa, zakaj delo čaka nas vse. Svetujem vam, da prinesete vse zamenjano orodje tu sem, kjer gotovo najde vsak svojo lastnino.«

Kakor je svetoval modrina Jerin, tako se je zgodilo. Kmalu so bili na prostoru tik vaše cerkvice celi kupi poljskega orodja. Izbi-ranje se je pričelo in šlo je precej gladko. Kmetje se niso več toliko jezili. Celo šaljivi so postajali. Vendar so jih srbele pesti, in srčno radi bi našli hudobo, ki jim je napravila to neljubo zmedo.

Ravno so se dogovarjali, kakšna kazen bi bila primerna zlobi, kar zakliče Vrbanov Tinče, tisti, ki ga ni nikoli nikjer manjkalo: »Glejte jo babo na griču, kako se nam smeje!« — Vsi so se ozrli na zeleni grič, ki je kupal izza Travnovega skednja. Tam je čepela vsem znana beračica, pa se je škodoželjno smejala razburjenim kmetom.

»Ta bo in nihče drugi!« so zakričali vsi hkratu. Že se je dvignilo nekaj pesti, in nekoliko fantalinov jo je ubralo krog skednja. Toda baba je zapazila, da so jo kmetje ugledali. V hipu je izginila nekam za grič. Preden so prihiteli fantje krog poslopja in prilezli do vrha strmega griča, je ženica že izginila v bližnji goščavi. Pregarjalci so drli za njo, toda le eden je našel sled — Boštjanov Martine, 15leten fant. Hitel je in dotekel babo, ko se je plazila skozi gosto grmovje. Pa kaj je storila starka, ko je opazila preganjalca? Obrnila se je in srepa kakor divja mačka je pogledala fanta, pa je izvlekla iz žepa velik, kriv nož in zapretila z njim mladiču. Martine ni imel baš levjega srca. Pobledele je in jo je odkuril urnih krač. Baba pa — hajd dalje v goščo!

Vsi preganjalci so se vrnili polagoma. »Ni babe,« je trdil vsak, »povsod sem jo iskal, pa je ni!« Med zadnjimi se je vrnil Martine. On pa ni rekel ničesar. Na povratku se je domislil, kako sramoto bi užival, če bi povedal, kaj se mu je primerilo in ako bi priznal svojo strahopetnost. Ko so ga nekateri le radovedno pogledovali, je zamahnil z roko, češ: »Saj ni nič,« pa je pograbil domače orodje ter ga zanesel z očetom domov.

»Nam že pride v pest baba!« so se rotili kmetje. »Da le vemo, kdo je zmeda grda.« In so pobrali pridni vaščani vsak svoje orodje ter so odšli na delo.

Tisto jutro je dobila beračica z zvezanim lončkom ime Zmeda in ga je nosila vse žive dni ne le v Podvrbi, nego tudi drugod, zakaj zgodba o podvrbskem orodju se je raznesla daleč okrog.

II.

Po tem dogodku ni bilo babe Zmede dolgo v Podvrbo. Menda sta pretekli dve leti. Bog zna, kod se je klatila ta čas. Šele tretjo zimo se je jel zopet prikazovati oškrbljeni lonček na oknih podvrbskih hiš. Ljudje so se sicer vselej spomnili na njeno zlobno početje, toda bili so usmiljeni. Napolnjevali so ji lončič kakor prej, in marsikdo

je dostavil: »Eh, sirota je ta Zmeda; saj bi nam ne napravila neumnosti, če bi bilo v njeni glavi vse v redu.«

Še bolj plaho je posegla sedaj ona suhljata roka po lončku, a baba je izginila kakor duh.

Tako je prihajala Zmeda še nekaj let do tiste zime, ko se je zgodilo z njo nekaj prečudnega. Takole je bilo:

Konec novembra je zapadel pedenj debel sneg. V Podvrbi je postajalo dolgočasno. Pa si izmislita Jakljev Anžon pa tisti junaški preganjalec Zmede, Boštjanov Martine, ki sta pa bila sedaj že postavna fanta in jima je že nekaj črnega poganjalo pod nosom, da bi bilo dobro in prijetno preganjati dolg čas z lovom. Seveda, s prepovedanim lovom.

Lovskega dovoljenja v Podvrbi itak ni imel nihče. Pihalnik pa so imeli skoro pri vsaki hiši. Stare puške na kapico ali celo na kresilo niso bile redke; kaj boljšega si pač niso nabavili. No, saj se tam tudi ni nihče preživljal z lovom. Le časih so kake odrasle fante prijele lovske muhe, pa so skrivaj smuknili po dva ali trije v goščavo, da pogledajo, ne bi li zasledili lisice ali zajca. Seveda se ni bilo treba divjačini posebno tresti pred temi strelci. Resnejši so dražili fante vedno z rekom: »Kar boste ustrelili, bomo vse kosmato pojedli.«

In tako sta odšla tisto jutro z nabitima pihalnikoma in s polnimi srci upanja Boštjanov Martine in Jakljev Anžon v gozd, ki je bil pokrit z novim, lepim snegom.

Gazila in stikala sta po širni šumi vse križem. Časih je zašumelo za grmovjem in vselej sta postala pozorna, toda skoro vedno se je izkazalo, da je sprožila z drevesa sneg plaha ptica, ko je odletela, hoteč se umakniti lovcema.

Res sta našla tudi nekaj živalskih sledi in celo zajca sta videla v daljavi, ki jo je jadrno odkuril čez rob. Sledila mu nista; kdo bo ulovil zajca brez psa, če ne ugleda dolgoušca slučajno spečega tam pod grmom kje! Lovske sreče to jutro ni bilo. Dopoldanske ure so potekle brez posebnih dogodkov, le fanta je začel opominjati želodec, da se bliža poldne. Zavila sta preko roba, ki so se za njim raztezala z gozdom porasla rebra proti domači vasi. Po enem izmed gozdnih robov sta krenila proti domu.

Šlo je urno. Martine naprej, Anžon za njim. Končno je postalo rebro strmo in je prehajalo v melino. Treba se je bilo poprijemati za drevje in grme, da sta se fanta vzdržala pokonci. — Pod melino je bila ravnica. Še dva, tri skoke do nje. Da bi ne omahnil, se je Martine cprijel za vrh suhljate smrečice, ki je rasla tik pod melino. Pa je fant slabo naletel. Drevesce se je izdrlo s koreninami in rušo vred,

in Martine je pádel, kakor je bil dolg in širok nekaj korakov proč na ravnico v beli sneg. Tudi pihalnik mu je odletel in se je zaril pod snežno odejo.

Za Martinom je drčal po melini Anžon. Ko je dospel do mesta, kjer se je izdrla smrečica, je obstal in se začudil: »Kaj pa je to, Martine? Pridi sem, da vidiš!« Martine se je s smehom dvignil iz mehkega ležišča in pristopil. Oba lovca sta se sklonila nad mesto, kjer je raslo prej drevesce. »To so vendar deske! Pokrov od zaboja je!« pravi Martine.

»Kaj pa, če je kdo skrtil tu sem zaklad in postavil nanj smrečico?« de pritajeno tovariš.

In radovednež Anžon je odbrskal prst, kar je je bilo še ostalo na deski, nato pa je zgrabil pokrov in ga dvignil. Toda, groza! Kaj je to? Junaka sta odskočila. Pod pokrovom je bil okrogel skrivnosten vhod v votlino. Iz teme so molele razcapane cunje in te cunje so se zganile, prav določno zganile.

Fanta sta zgrabila puški in ju namerila proti votlini. Toda pogumnejši Anžon se je premislil, prislomil je pušo k melini in rekel tovarišu:

»Dobro, čakaj ti s puško, jaz pa pogledam, kaj je v brlogu. Medved menda ne bo, saj se mrcina ne zavija v cunje.« Nato je Anžon previdno posegel po debeli odeji in jo dvignil. Pa glej čudo prečudno!

Izpod cunj se je prikazal zmršeni in zamazani obraz — babe Zmede. Plašno in zbegano je gledala iz temne luknje v beli dan. Fantoma je gomazelo po kosteh, vendar sta bila toliko pogumna, da nista zbežala. Baba je nekaj nerazločno zamomljala. Menda je hotela reči: »Zakaj me ne pustita v miru?«

»Za Boga, ženska, kaj delaš v tej luknji? Kako si prišla pod zemljo?« je kriknil začudeni Martine. Ženšče je zopet zamomljalo in se izkušalo zviti v kepo, zakaj zeblo jo je in trepetala je od mraza.

Ko sta lovca uvidela, da ženska ni duh, ampak da res živi, jima je prešel strah. Še Martine je odložil puško. Sklenila sta, da Zmedo nemudoma spravita na varen kraj. Takoj sta jo s cunjami vred potegnili iz brloga in sta jo zavila v njeno raztrgano odejo. Votlina ni bila baš velika. Zmeda se menda niti ni mogla prav pretegniti v njej. Še nekaj je imela ženica pri sebi v brlogu. To je bil precejšen lonec kuhane kaše — pač premala zaloga za vso zimo, zakaj ta čudna zaspanka je bila že sedaj v začetku vsa mršava in slaba.

Fanta sta ugibala, kaj bi naj ukrenila.

»Tu je ne smeva pustiti,« je rekel Anžon tovarišu.

»Veš kaj, napraviva nosilnico.« Stopil je v grmovje in je odrezal s svojim močnim nožem krivcem dva dovolj močna droga ter nekoliko palic in vej. Od pušk sta lovca vzela jerme, pa sta urno napravila nosilnico za silo. Preko drogov sta položila palice in jih prepletla z vejami. Nato sta v odejo zavito Zmedo in svoji puški naložila na nosilnico ter sta s tem bremenom krenila proti domači vasi, ki je bila komaj četrt ure oddaljena.

Ker je bil Jakljev dom najbližji, sta jo mahnila kar tja.

To so gledali domači, ko sta položila lovca čudni plen na tla sredi tople izbe. Domači so hoteli vse naenkrat zvedeti. Kako so pa šele gledali in se čudili, ko sta fanta povedala, kje in po kakem naključju sta našla žensko.

Hitro so prinesli v hišo sveže slame in so položili otrplo ubožico v kot na slamnato posteljo. Ker je bilo ravno poldne, ni manjkalo tople jedi, in ko se je Zmeda zaradi toplote nekoliko vzdramila, so ji ponudili svinjske juhe. Še pri jedi so ji morali pomagati, tako je bila slaba. Po jedi jo je prevzela zopet trudnost, obrnila se je k steni in trdno zaspala.

Glas o prečudnem dogodku je hitel po vsej vasi in tisti dan je bila Jakljeva hiša obiskana kakor še nikoli prej.

Mnogi niso hoteli verjeti, kar sta pripovedovala fanta. Ona pa sta neverne Tomaže pozvala, naj gredo k Zmedinemu brlogu in naj

se sami prepričajo. In res, cele trume vaščanov so hodile na kraj, kjer je nameravala Zmeda prespati zimo.

Ljudje so se na lastne oči prepričali, da fanta nista lagala. Tudi lonec kaše in leseno žlico so našli v luknji.

* * *

Zmeda je ležala nekaj dni pri Jakljevih, toda bila je slaba in se ni dosti zmenila za ljudi, ki so jo le s težavo hranili. Ves dogodek so javili županu, ki je stanoval v sosednji vasi. Ta je ukazal prepeljati ženico v mestno bolnišnico, kjer dobi poslednje zavetje mnogo takih siromakov, kakor je bila uboga Zmeda. Kdaj je ubožica umrla, nismo zvedeli. V Podvrbo je ni bilo nikoli več.

Sedaj spi Zmeda, že davno spi nekje, nihče je ne more zdramiti iz mirnega spanja in ni se ji treba več potikati z oškrbljenim lončkom od hiše do hiše.

Zamorske narodne pripovedke.

Preložil *Fran Erjavec*.

IV.

DVA BRATA.

Siromak je imel dva sina. Ker ju ni mogel več preživljati, jima reče: »Dorasla sta, zato pojdita po svetu ter si poiščita zaslužka!« Starejšemu in mlajšemu je dal na pot po dvajset hlebčkov in po štiri škatle mesa.

Na poti reče starejši mlajšemu: »Daj svoje jelo, da pojeva najprej to, zakaj ti si še mlad in slaboten. Noša bi ti lahko škodila.« — Brat odvrne: »Dobro!«

Pojesta torej najprej zalogo mlajšega. Ko sta pa potovala že teden dni, so mu poslali hlebčki in tudi meso.

Ko postane mlajši brat lačen, pravi starejšemu: »Daj mi jesti, lačen sem!« Toda ta mu odvrne: »Jaz ti ne dam od svojega ničesar. Če pa vendar hočeš imeti kaj od moje zaloge, mi daj za to eno svojih oči. Sunil bom vanje ter ga tako oslepil.«

Tedaj zaprosi mlajši brat, rekoč: »Prosim te lepo, daj mi nekoliko jesti, tako sem lačen.«

Toda starejši mu noče dati. Končno pravi mlajši: »Pa mi oslepi oko, če nikakor nočeš drugače.«